

KROPPEDAL

Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Afdeling for Arkæologi

Rapport om de arkæologiske udgravninger ved
Skagensgade i Høje Taastrup.

Bygherrerapport nr. 20, 2007

Susan Pallesen, august 2007

Kroppedal, Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Kroppedals Allé 3, 2630 Taastrup

Tlf.: 43 30 30 00, Fax: 43 30 30 03, E-mail: kontakt@kroppedal.dk

www.kroppedal.dk

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	2
UDGRAVNINGENS HOVEDRESULTATER.....	3
LANDSKABET	6
UDGRAVNINGSMETODE	6
NATURVIDENSKABELIGE UNDERSØGELSER.....	7
DATALISTE	11

Illustrationer

Figur 1 Kort med markering af lokaliteten (1:50.000)

Figur 2 Billede af brønd efter muldafrømning

Figur 3 Billede af bøgeplanke fra brønd.

Figur 4 Billede Østersøkeramik.

Figur 5 Gravemaskinen under udgravning af brønd.

Bilag 1 Tidstavle.

Indledning

I nærværende rapport præsenteres resultaterne af den arkæologiske udgravning, som blev foretaget i maj 2007 ved Skagensgade 2 i Høje Taastrup (figur 1). Arealet på 2.230 m² ejes af Miljø-Bo A/S, som derfor finansierede udgravningen. Byggeriet foretages af G.V.L. Entreprise A/S.

G.V.L. Entreprise A/S adviserede Kroppedal Museum i forbindelse med påbegyndelsen af byggeriet, og museet foretog en overvågning i forbindelse med muldafrømningen. Da der under

afrømningen fremkom spor efter grøftesystemer, stolpehuller samt større nedgravninger, foretog Kroppedal en fredelig standsning af byggeriet, og efterfølgende arkæologisk udgravning af området.

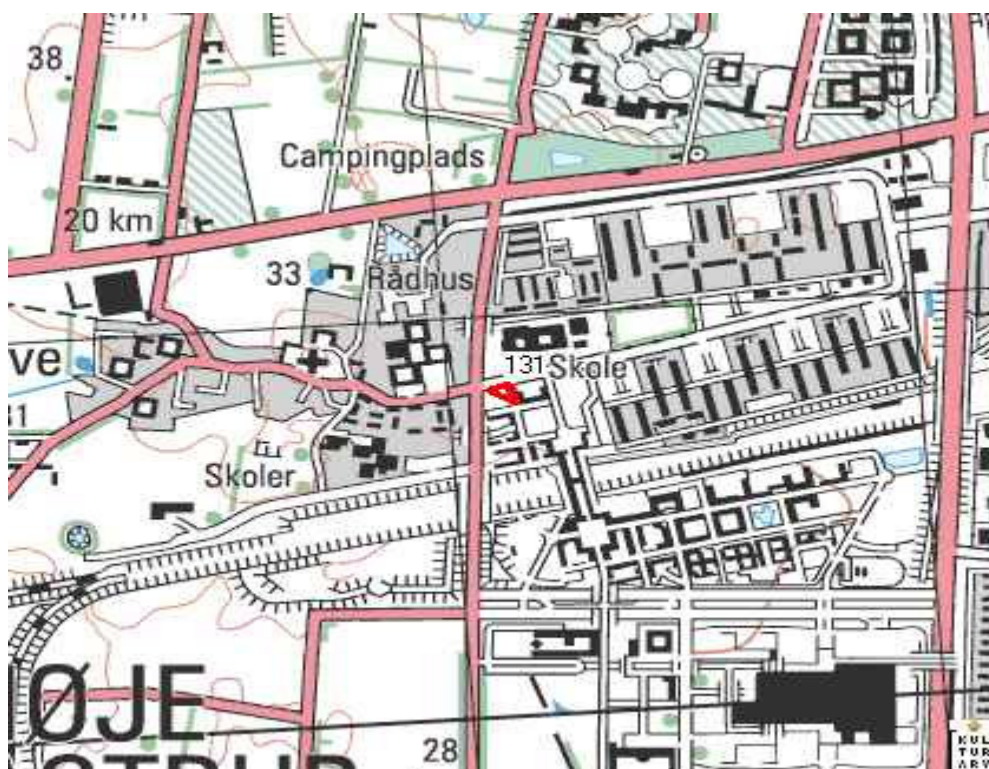
Den arkæologiske overvågning og undersøgelse blev foretaget i perioden 30. april til 30. maj 2007. Budgettet for den arkæologiske overvågning samt udgravning blev godkendt af Kulturarvsstyrelsen den 3. maj 2007.

Området i og omkring Høje Taastrup er af interesse for Kroppedal Museum, da den middelalderlige Høje Taastrup Landsby ligger umiddelbart vest for det undersøgte område, og man i den forbindelse er interesseret i det bebyggelsesmæssige udviklingsforløb i og omkring Høje Taastrup landsby.

I området er der derudover tidligere registreret omfangsrige bebyggelser fra jernalderen, der ligeledes er med til at øge kendskabet til bebyggelsesudviklin-

gen i området, samt det kulturhistoriske landskab i jernalderen.

Museet på Kroppedal er det arkæologiske ansvarsmuseum i (det gamle) Københavns Amt og museets arkæologiske afdeling varetog undersøgelsen. Originaldokumentation og oldsager opbevares på museet.

Figur 1 Kort over området med markering af det udgravede areal (1:50.000)

Udgravningens hovedresultater

Der blev på det udgravede område registreret anlæg, i form af gruber, grøf-

ter, stolpehuller og brønde, samt genstande, der kan dateres til bondestenalderen (3900-1700 f. Kr.), og tidlig

middelalder (1050-1200 e. Kr.) (bilag 3)¹. Derudover registreredes en del byggeaktiviteter fra 1900-tallet.

En del af anlæggene i området, stammer fra den landsby, der har ligget i området i 11- til 1200-tallet i umiddelbar forlængelse af den nuværende Høje Taastrup landsby. Navnet Taastrup kendes fra skriftlige kilder fra omkring år 1150 og er sammensat af mandsnavnet Thorsten og efterleddet torp. Ordet ”Høje” ses først tilføjet navnet Taastrup fra midten af 1600-årene.

Fig. 4 – Brønden som den så ud efter muldafrømning.

Anlæg

Brønde er nedgravninger brugt til at skaffe vand til bopladsen. Brøndene har tit stået åbne over en længere periode, hvorfor en hvis tilsanding ofte kan

iagttages. Brøndene er ofte blevet opfyldt med affald ved endt brug. Brønden kan også have haft en anden funktion end at skaffe rent drikkevand. Det stillestående vand, der har været i brønden, kan f.eks. have været brugt til at rødne hør.

Under udgravningen på Gadehavegård erkendtes en ca. én meter dyb brønd, hvori der blev fundet dele af et keramikkar, dateret til bondestenalderen. Der er sandsynligvis tale om en brønd der har hørt til en bebyggelse i den umiddelbare nærhed af arealet.

Fig. 2 Billede af egetræsplanke fundet i brønd

I den østlige del af området lå to knap otte meter dybe brønde, hvoraf den ene dateres til den tidlige middelalder, og den anden ikke er dateret. I den ene af brøndene blev der fundet to tilvirkede træplanker, hvoraf den ene er af bøg, og den anden endnu ikke bestemt. Plankerne er påvirkede af ild, og der er sandsynligvis tale om bygningstømmer

¹ Se side 8 for generel beskrivelse af bondestenalderen og middelalderen i Danmark.

fra et nedbrændt byggeri, smidt ned i brønden i forbindelse med at denne er sløjfet. Brønden har sandsynligvis hørt til gården, og da gården brænder ned eller nedrives, sløjfes brønden også.

Stolpehuller, er spor efter nedgravninger til stolper. Når stolpehuller snittes, dvs. halvdelen graves væk, så den resterende del kan ses fra siden/i profil, kan man i heldige tilfælde se spor efter den stolpe, som har stået i hullet. Denne stolpe er enten rådnet og formuldet på stedet eller den er hevet op og overfladejorden er faldet ned i hullet. Nogle gange kan man ved at se på indholdet af det fyld som er stampet ned omkring stolpen, da den er sat ned, udlede noget om tidligere aktiviteter på stedet.

Jordgravede stolper blev i oldtid, middelalder og renæssance brugt til mange former for konstruktioner: bygninger, hegn, stativer med meget mere. Men bygningen kunne også i stedet bygges på syld af træ eller sten, i træfattige egne som vestegnen begyndte man meget tidligt, dvs. i yngre vikingetid omkring år 1000 at bygge på syld. Det skyldes, at bygningerne holder længere, når stolperne ikke er jordgravede, fordi jordgravede stolper råd-

ner i løbet af få årtier. Overgangen fra jordgravede stolper til syld var sandsynligvis glidende.

På Gadehavegård registreredes en del stolpehuller, hvoraf der dog for størstedelen af dem ikke var meget bevaret. Derudover var det ikke muligt at se mulige sammenhængende konstruktioner.

Umiddelbart øst for brønden med træplanker lå dog et ca. 35 cm dybt stolpehul, hvori der blev fundet et jernfragment og såkaldt Østersøkeramik. Østersøkeramik kom oprindeligt til landet fra områderne syd for Østersøen, og var som type meget populær frem til omkring år 1200. Disse potter er kendetegnet ved at være gråbrændte, fladbundede og ofte med ornamentik i vandrette linjer omkring bugen i form af zig-zag, skrå indhak eller streger.

Figur 3 – Østersøkeramik fra stolpehul

Grøfter kendes fra de fleste gårde fra ældre middelalder fra 1000- til 1200-tallet. De er enten skelgrøfter, altså en juridisk afgrænsning af gårdens område/tofte eller de er praktiske markeringer af toftens opdeling i områder med forskellige funktioner, f.eks. kålhav og indhegning til kalve. I skriftlige kilder (Jyske Lov, Sjællandske lov m.fl.) fra denne tid er omtale af mange forskellige dele af en gårds tofte ”lægård”, ”abildgård” m.m.

Grøfterne er kun rester af den oprindelige konstruktion grøft + dige og det er kun bunden af grøfterne vi ser i undergrunden. Grøfterne er ikke ret store, og det har digerne næppe heller været. Ofte ses grøfterne som ca. 50 cm brede og stikkende 10-50 cm ned i undergrunden. De har naturligvis oprindeligt været gravet ned gennem et muldlag og var derfor både bredere og dybere end de synes i dag.

De registrerede grøfter på Gadehavegård er øst-vest-vendte og ses nogenlunde midt på arealet. Der er muligvis tale om grøfter til opdeling af toften.

Landskabet

Det berørte areal afgrænses mod nord af Gadehavegårdsvej, mod øst af Skagens-

gade, mod syd af bebyggelse og mod vest af Halland Boulevard. Arealet udgøres af et jævnt plateau, og undergrundsgrunden består overvejende af sandet ler.

Arealet bar præg af byggeaktiviteter fra middelalderen og op igennem nyere tid, og der registreredes en del bebyggelsesspor fra nyere tid.

Den sydlige del af området er i den forbindelse blevet planeret med byggerester fra tidligere aktiviteter i området.

Udgravningsmetode

I forbindelse med påbegyndelsen af byggeriet foretog Kroppedal Museum en overvågning af muldafrømningen. Da der fremkom anlægsspor i området foretog museet en fredelig standsning og anlægssporene blev undersøgt. Der blev registreret ca. 80 anlæg, der alle blev målt ind af museets teknikere vha. GPS, hvorefter anlæggene blev undersøgt nærmere. Der var først og fremmest tale om stolpehuller og derudover gruber og brønde, samt nyere tids bebyggelsesspor. Under udgravningen blev der udover ovennævnte keramik og træplanker også fundet en del dyreknogler, samt mere recent byggemateriale.

Der er tale om en såkaldt fladeudgravning. Ved en fladeudgravning fjerner man muldlaget over et større areal med maskinkraft. Muldlaget er omrodet efter århundreders pløjning. Formålet med muldafrømningen er, at få en glat ren flade af uberørt undergrundsjord. På denne flade fremstår de såkaldte fyldskifter, som viser hvor der har været nedgravninger i undergrunds-jorden. Ved nedgravning af f.eks. en pæl i jorden vil man typisk grave en del undergrunds-jord op. Når hullet igen fyldes med den opgravede undergrunds-jord vil den være blevet blandet med muldjord og en mørkere plet opstår. Det kaldes et anlæg. Optræder sådanne anlæg i systemer kan de vise, hvor der har stået huse eller hegn før i tiden.

De anlæg, der bliver erkendt ved udgravningen bliver elektronisk indmålt med GPS og nummereret. Derefter bliver de udgravet ved at fjerne halvdelen af anlægget, så der fremkommer en profil af det. Denne profil bliver registreret ved tegninger, beskrivelser af jordens konsistens og farve og indimellem fotodokumenteret. I forbindelse med de større anlæg på Gadehavegård anvendtes entreprenørens maskiner til at lægge et snit igennem

dem. Alle fund, samt trækulsprøver og jordprøver til videre analyser bliver hjemtaget til museet, hvor den videre bearbejdning foregår.

Fig. 5 Gravmaskinen under udgravning af brønd.

Naturvidenskabelige undersøgelser

Under udgravningen blev der fra brøndene taget jordprøver til makrofossilanalyse, det vil sige analyser af korn med videre, der kan fortælle noget om, hvad der blev dyrket på markerne. Ingen af de naturvidenskabelige prøver er d.d. undersøgt.

Oldtid og middelalder i Danmark

Bondestenalder (3900 - 1700 f. Kr.).

Omkring 4000 år før hvor tidsregning blev man i Sydskandinavien agerbrugere. I agerbrugssamfund ernærer man sig gennem korndyrkning og husdyrhold. Det betyder, at man i større udstrækning bliver bofast inden for et nærområde, og kun lejlighedsvis gør udflugter væk f.eks. for at udnytte sæsonbetonede jagt- eller fiskeriresourcer. Agerbruget opstår i Nær-orienten ca. 9000 f. Kr. og breder sig herefter op gennem Europa. Omkring 4000 f. Kr. kan man i Danmark spore en kulturændring væk fra jæger- og samlersamfundet. Skiftet har dog ikke været så dramatisk i første omgang. I de første 1000 år har husdyrhold og korndyrkning formentlig blot været et supplement til husholdningen, og man har i stor udstrækning stadigvæk benyttet sig af naturlige ressourcer i form af jagt, fiskeri og indsamling. Af husdyr har man primært holdt svin, kvæg, får og geder. Tamkvæget og -svinet, som har sine rødder i hhv. uroksen og vildsvinet er ikke et resultat af en lokal domesticering, men er formentlig indført sydfra sammen med viden om, hvordan man kunne dyrke jorden.

Middelalder (1050 - 1536 e. Kr.)

I modsætning til den viden man har om tidligere perioders samfundsforhold, er middelalderen særdeles velbelyst. Dette skyldes i høj grad de skriftlige kilder, som dækker alt fra lovsamlinger om blandt andet landskabskontrol, ejendomsret og strafferet, juridiske dokumenter af forskellig art og kirkekrøniker, der fortæller en samtids-historie, dog ofte set fra kirkens synspunkt. Megen information kan hentes fra de bevarede sten- og teglbyggede kirker og borge, der stadigvæk står i hele Danmark. Ligesom kristendommen bygger en mental bro mellem fortid og nutid, idet vi deler et grundliggende fælles kulturelt univers.

Danmark i middelalderen er et kongedømme, som slår sin egen mønt, opkræver skatter og afgifter og har inddelt landet i administrative enheder i form af herreder. Samfundet er særdeles klasseopdelt. Overklassen baserer sin rigdom på jordbesiddelser, mellemklassen består af bønder og håndværkere og underklassen er jordløse daglejere. Man regner med et befolkningstal på mellem 750.000 og 1 million, hvoraf 90 % bor på landet.

Landbruget afsætter sit produktionsoverskud til byerne, hvor handlen foregår i en meget reguleret torvehandel. Landbrugsproduktion må kun finde sted på landet, mens håndværkerne kun må bo og virke i byerne. Undtagelsen er smede og tømre, som gerne må bosætte sig i landsbyerne. Derudover er der livlig kontakt med udlandet hvortil man eksporterer landbrugsprodukter og fisk, mens man importerer byggemateriale i form af sten, metal, tekstiler, salt, krydderier, øl, gryder, kander, keramik osv.

Middelalderen betegnes som Danmarks katolske periode, men ved overgangen til middelalderen var kristendommen allerede introduceret i Danmark. Med middelalderen vokser kirken sig til en stærk organisation, som regulerer befolkningens liv med fastedage og regelmæssig kirkegang, ligesom de opkræver skatter i form af tiende, dvs. 1/10 af ens produktion skal betales til kirken. Herfor bygges blandt andet et stort antal kirker og klostre. Kirken opdeler landet administrativt i sogne og bispesædesogne og overtager efterhånden store jordbesiddelser i form af gaver fra overklassen. Kirken bliver så stærk, at den er en parallel magtfaktor

til kongen. Den politiske magtkamp mellem kongen og kirken udkæmpes gennem hele perioden, men kongen vinder til sidst i forbindelse med reformationen.

Latin er det officielle sprog til f.eks. juridiske breve. Typisk var det kirkens mænd samt embedsmænd, der kunne tale, læse og skrive latin, mens det uofficielle skriftsprog var runer i begyndelsen af perioden. Senere overtog dansk som almindeligt skriftsprog.

Organisationen af landsbyerne kendes i stor udstrækning fra landskabslovene. Man oprettede et ejerlav for hver landsby med en fælles drift. Gårdene i landsbyerne lå omkring en fælles central plads, mens gårdene var individuelt indhegnede med privat gårdsplads, urtehave, kålhave og æblehave. Markerne er nu fastliggende, og en ny dyrkningsform bliver nødvendig for ikke at udpine jorden. Man opfinder derfor vangebruget, hvor man opdeler markerne i mindre stykker, og har et planlagt skift mellem afgrødsdyrkning, græsning og brakperioder. Som noget nyt opfinder man hjulploven, som er en tung plov med to metalskær, der vender jorden i

modsatning til tidligere tiders pløje-redskaber, der kun ridser en fuge i jorden. Det er kun få middelalder-landsbyer, som er undersøgt tilbunds, da mange af nutidens landbyer er videre-udviklinger af disse, hvorfor der ligger nutidig bebyggelse oven på de gamle landsbyer. Desuden betyder en ny byggestil, at mange huse kun efterlader få spor i undergrunden. Man bygger nu huse af bindingsværkstypen, som ofte

bliver sat på en fodrem af sten, og hvor taget bæres af vægkonstruktionen. Bøndernes hverdag er sjælden beskrevet i de samtidige dokumenter, men kan dog ses på nogle af kirkernes kalkmalerier og i små kirkekalendere.

Dataliste

Ansvarsmuseum: Kroppedal - Museum for Astronomi, Nyere tid, Arkæologi.

J.nr.: TAK 1370.

Stednavn: Gadehavegård

Kulturarvstyrelsens j.nr.: 2003-2123-1365.

Stednummer: 020207, sb. 131. Høje Taastrup Sogn, Smørum herred, Region Hovedstaden (Københavns amt).

Ansvarshavende museumsinspektør Anne B. Hansen.

Studenter: Susan Pallesen.

Fundbearbejdning: er foretaget af stud.mag. Susan Pallesen.

Gravemaskinen: G.V.L. Entreprise A/S.

Opmåling: med GPS blev foretaget af museumstekniker Jan Poulsen og museumstekniker Allan Larsen.

Bearbejdning af opmålte planer: museumstekniker Jan Poulsen.

Konserveringsarbejde: konserveringstekniker Lone Brorson Andersen.

Litteratur

Mahler, Ditlev L. (red.): *Høje Taastrup før buerne – Glimt af 6000 års historie*. Københavns Amtsmuseumsråd 1999.

Jønsson; Jens Henrik: *Københavns Amt - Kulturhistorisk oversigt – Middelalder 1050-1536*. Københavns Amt 2002